

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TRẦN THỊ MINH TÂM

**DẠY VÀ HỌC THƠ ĐƯỜNG
TRONG SÁCH GIÁO KHOA NGỮ VĂN 10
THEO ĐẶC TRƯNG THỂ LOẠI**

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Thái Nguyên - Năm 2011

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

TRẦN THỊ MINH TÂM

DẠY VÀ HỌC THƠ ĐƯỜNG
TRONG SÁCH GIÁO KHOA NGỮ VĂN 10
THEO ĐẶC TRƯNG THỂ LOẠI

Chuyên ngành: LL&PP dạy học Văn - Tiếng Việt

Mã số: 60.14.10

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC GIÁO DỤC

Người hướng dẫn khoa học: TS. Hoàng Hữu Bội

Thái Nguyên - Năm 2011

LỜI CẢM ƠN !

Em xin bày tỏ lòng biết ơn sâu sắc của mình tới Tiến sĩ Hoàng Hữu Bội - Người thầy đã tận tình hướng dẫn em trong suốt quá trình học tập, nghiên cứu và hoàn thành luận văn.

Em xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong khoa Ngữ văn, Phòng đào tạo - Nghiên cứu khoa học trường Đại học Sư phạm - Đại học Thái Nguyên đã nhiệt tình giúp đỡ, khích lệ em trong quá trình nghiên cứu và học tập tại trường.

Tác giả luận văn xin chân thành cảm ơn Sở Giáo dục và Đào tạo Vĩnh Phúc, Ban giám hiệu, các thầy cô giáo trong tổ Văn trường THPT Thái Hòa và trường THPT Bồ Lý - Tỉnh Vĩnh Phúc, bè bạn, đồng nghiệp cùng những người thân trong gia đình đã tạo điều kiện cho tôi trong suốt thời gian qua.

Thái Nguyên, tháng 8 năm 2011

Tác giả luận văn

Trần Thị Minh Tâm

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu trích dẫn đều có nguồn gốc rõ ràng, các kết quả trong luận văn là trung thực và chưa từng được ai công bố ở bất kỳ công trình nào khác.

Tác giả luận văn

Trần Thị Minh Tâm

MỤC LỤC

Trang

Lời cảm ơn	
Lời cam đoan	
Mục lục.....	i
Danh mục chữ viết tắt	iii
PHẦN MỞ ĐẦU	1
CHƯƠNG 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN VÀ CƠ SỞ THỰC TIỄN CỦA VẤN ĐỀ DẠY HỌC THƠ ĐƯỜNG THEO ĐẶC TRƯNG THỂ LOẠI	9
1.1. Cơ sở lý luận:	9
1.1.1. Lịch sử phát sinh và phát triển của thơ Đường.....	9
1.1.2. Đặc điểm nội dung:	14
1.1.3. Đặc điểm hình thức	28
1.2. Cơ sở thực tiễn	38
1.2.1. Mục đích khảo sát:	38
1.2.2. Nội dung khảo sát:	38
1.2.3. Địa bàn, thời gian khảo sát:.....	39
1.2.4. Phương pháp khảo sát:	39
1.2.5. Kết quả khảo sát:.....	39
CHƯƠNG 2: ĐỊNH HƯỚNG DẠY HỌC CÁC VĂN BẢN THƠ ĐƯỜNG TRONG SÁCH GIÁO KHOA NGỮ VĂN 10	50
2.1. Bài thơ “Hoàng Hạc lâu tống Mạnh Hạo Nhiên chi Quảng Lăng” – Lý Bạch .	51
2.1.1. Giá trị nội dung – nghệ thuật của bài thơ qua ý kiến của các nhà nghiên cứu văn học:	51
2.1.2. Định hướng dạy học bài thơ theo hướng dẫn của Sách giáo viên:	58
2.1.3. Định hướng dạy học bài thơ theo hướng dẫn của một số cuốn thiết kế.....	66
2.1.4. Định hướng dạy học do luận văn đề xuất:	80

2.2. Bài thơ “Cảm xúc mùa thu” của Đỗ Phủ:	83
2.2.1. Giá trị nội dung – nghệ thuật của bài thơ qua ý kiến của các nhà nghiên cứu văn học:	83
2.2.2. Định hướng dạy học bài thơ theo hướng dẫn của sách giáo viên:	92
2.2.3. Định hướng dạy học bài thơ theo hướng dẫn của một số cuốn sách thiết kế giảng dạy:	100
2.2.3. Định hướng dạy học do luận văn đề xuất:	119
CHƯƠNG 3: THỰC NGHIỆM SƯ PHẠM	123
3.1. Thiết kế bài học:	123
3.1.1. Bài “Hoàng Hạc lâu tiễn Mạnh Hạo Nhiên chi Quảng Lăng” của Lý Bạch:	123
3.1.2. Bài “Cảm xúc mùa thu” của Đỗ Phủ	128
3.2. Tổ chức dạy thực nghiệm:	134
3.2.1. Mục đích thực nghiệm:	134
3.2.2. Địa bàn, thời gian thực nghiệm:	134
3.2.3. Phương pháp thực nghiệm:	134
3.2.4. Kết quả thực nghiệm:	135
3.2.4. Đánh giá:	136
PHẦN KẾT LUẬN	137
THƯ MỤC THAM KHẢO	139

DANH MỤC CÁC KÝ HIỆU, CÁC CHỮ VIẾT TẮT

THPT : Trung học phổ thông

THCS : Trung học cơ sở

GV : Giáo viên

HS : Học sinh

SGK : Sách giáo khoa

SGV : Sách giáo viên

PHẦN MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài:

1.1. Thơ Đường là một trong những đỉnh cao của văn học Trung Quốc, là một thành tựu rực rỡ của văn học nhân loại. Sự kế thừa và phát huy những giá trị đặc sắc quá trình phát triển lâu dài của thơ ca dân tộc từ Kinh Thi, Nhạc Phủ đến Sở - Từ, dân ca Nam Triều... đã làm nên nét tinh hoa của thơ Đường, giúp cho thơ Đường vượt qua được thách thức của thời gian, dâu bể, mang đến cho người đọc mọi thế hệ sức hấp dẫn lạ kỳ.

Đã từ lâu về lịch duyệt, thanh thoát, bay bổng của thơ Đường đã khuếch tán, thấm thấu và trở thành một phần không nhỏ trong đời sống tinh thần của con người Việt. Các nhà thơ cổ điển Việt Nam đã vận dụng một cách tài tình đề tài, thi liệu, tứ thơ, điển cố và ngôn ngữ thơ Đường trong các sáng tác nghệ thuật của mình. Đến với thơ Đường ta không chỉ thỏa mãn nhu cầu khám phá cái đẹp của văn chương nhân loại, mà góp phần hiểu hơn về văn học cổ điển Việt Nam với một niềm tự hào về khả năng sáng tạo tuyệt vời của mọi thế hệ người Việt. Lịch sử đổi thay, văn học chuyển mình mạnh mẽ theo hướng hiện đại hóa. Và chính những trí thức Tây học, mặc đồ Tây, học tiếng Pháp, hiểu biết sâu sắc văn học Pháp đã dành niềm ưu ái cho thơ Đường, thổi vào những sáng tác thơ Mới phong vị Đường thi. Chất liệu Đường thi đã thấm sâu vào thế giới nghệ thuật Thơ mới. *“Âm hưởng thơ Đường rất quen thuộc đó lại tan một cách tài tình vào câu thơ Việt Nam tự do hơn, thích hợp hơn với nội dung mới” (Nam Trân).*

Đối với chúng tôi, không biết tự bao giờ cái thâm trầm, ý vị của thơ Đường đã ngấm sâu, lắng đọng trong tâm hồn, để rồi đôi lúc trong tâm khảm vang ngân những câu thơ Đường nhẹ nhàng thấm đẫm dư vị: *“Phương thảo thê thê anh vũ Châu”, “Nguyệt lạc, ô đề, sương mãn thiên”, “Cổ nhân tây từ Hoàng Hạc lâu”, “Cử đầu vọng minh nguyệt; Đề đầu tư cố hương”, “Yên ba*

giang thượng sử nhân sâu”.....Chính vì thế, mặc dù biết là khó nhưng chúng tôi vẫn chọn đề tài dạy học thơ Đường trong trường phổ thông.

1.2. Trong chương trình sách giáo khoa Ngữ Văn 10, thơ Đường đã được dành một thời lượng xứng đáng với vị trí là một trong những đỉnh cao của văn học nhân loại. So với các tác phẩm là thành tựu văn học nước ngoài được đưa vào giảng dạy ở cấp THPT thì thơ Đường đứng vị trí đầu tiên về số tiết học và số lượng bài .

Những tác phẩm thơ Đường vượt qua thử thách của gió bụi thời gian đến với chúng ta hôm nay là tiếng nói của một lớp người đã sống cách chúng ta hàng nghìn năm ở một đất nước xa lạ. Từ phong tục tập quán đến nếp sống, nếp cảm, nếp nghĩ đều khác với thế hệ hôm nay. Đặc biệt hàng rào ngôn ngữ là một trong những yếu tố làm tăng thêm những trở ngại, khó khăn đối với giáo viên và học sinh khi đến với thơ Đường. Bởi thực tế giáo viên và học sinh không biết tiếng Hán, vì vậy khó có điều kiện hiểu hết ý nghĩa ngôn từ mang độ hàm súc cao của các tác phẩm. Còn sách giáo khoa giới thiệu cả ba văn bản (phiên âm – dịch nghĩa – dịch thơ), vậy giáo viên sẽ sử dụng ba văn bản đó như thế nào để có được hiệu quả trong giảng dạy, tránh được những vướng mắc về ngôn ngữ như đã đề cập ở trên?

Với thời lượng có hạn của một giờ học, trong quá trình giảng dạy giáo viên chỉ có thể hướng dẫn học sinh tiếp cận với bản dịch thơ. Tuy nhiên có thực tế xảy ra, có giáo viên đi theo hướng khai thác của một số cuốn sách hướng dẫn khác nhau rồi sa đà việc vào phê phán bản dịch thiếu sót ở chỗ này, chỗ khác mà bỏ qua nội dung chủ đề của tác phẩm. Vẫn biết rằng việc dịch thơ là khó, chắc chắn không thể tránh khỏi tình trạng “*tam sao thất bản*”, vậy chúng ta phải giải quyết vấn đề này như thế nào cho thấu đáo? Những băn khoăn trăn trở từ thực tiễn dạy học đã thôi thúc chúng tôi mạnh dạn chọn đề tài này.

1.3. Thơ Đường đến với Việt Nam có nhiều cách tiếp cận, thẩm thấu. Các cụ đồ Nho xưa thì nhấm nháp, thường thức “*cái hay, cái đẹp*” trong ngôn từ, hình ảnh của các bài thơ Đường. Còn ngày nay, các nhà nghiên cứu tùy vào bản lĩnh khoa học của mỗi người có những cách tiếp cận cụ thể: Giáo sư Phan Ngọc trong cuốn “*Cách giải thích văn học bằng ngôn ngữ*” khẳng định: “*Thơ Đường không thể đọc bằng mắt mà phải đọc bằng quan hệ... Vì nhiệm vụ của thơ Đường nêu lên tính thống nhất...*”[24, tr119]. Tác giả Nguyễn Quốc Siêu với cuốn “*Thơ Đường bình giải*” chú trọng việc giải thích chữ nghĩa và bình giá nét đặc sắc ở một số câu thơ tiêu biểu trong bài thơ. PGS-TS Nguyễn Thị Bích Hải trong cuốn “*Bình giảng thơ Đường*” đã đề xuất một hướng khám phá và phân tích thơ Đường: “*khởi phát từ nhan đề, đi từ ngoại cảnh đến nội tâm để trở về với đề*”[13]. Tác giả Hồ Sĩ Hiệp trong cuốn “*Thơ Đường trong nhà trường phổ thông*” thì đi khám phá thơ Đường với những nét khái quát ở phương diện ngôn từ, hình ảnh. Như vậy có thể khẳng định, chưa có một phương pháp luận khoa học thống nhất, mang tính định hướng cho giáo viên trong giảng dạy thơ Đường. Vậy ở trường phổ thông, thầy và trò lựa chọn hướng khai thác nào? Đây là một vấn đề được đặt ra từ rất lâu nhưng luôn mang tính thời sự. Đây cũng là một lý do nữa khiến chúng tôi chọn đề tài nghiên cứu này.

1.4. Thơ Đường là một thế giới vừa thi vị vừa thanh cao, tao nhã. Chủ tịch Hồ Chí Minh trong bài thơ “*Cảm tưởng đọc thiên gia thi*” đã viết:

*“Thơ xưa yêu cảnh thiên nhiên đẹp
Mây, gió, trăng, hoa, tuyết, núi, sông.”*

Còn học sinh ngày nay, các em sinh ra và lớn lên trong thời kỳ khoa học kỹ thuật phát triển. Đất nước đã hoàn toàn đổi thay so với cái thời bay bổng và say sưa trong thế giới thơ Đường của các cụ ngày xưa. Thế hệ tương lai của đất nước năng động hơn, sáng tạo hơn đồng thời cũng phải đối mặt với